

Ankara Üniversitesi Açık Ders Notları

FEL 131 Klasik Mantık

11. HAFTA:

İnformel Safsatalar (1):

Safsata Kılavuzu'nda Alev Alıtlı safsata türlerini Őu Şekilde sınıflandırmaktadır:

Belirsizlik Safsataları: Cinaslı Safsata, Çok Anlamlılık Safsatası, Vurgulama Safsatası

Kıyaslama Hataları: ÖzelleŐtirme Safsatası, GenelleŐtirme Safsatası

Kategori Hataları: Bütünleme Safsatası, İndirgeme Safsatası

Konunun Özünü Kaçırma Safsataları: Kısır Döngü Safsatası, Alakasız Sonuç Safsatası, İddiayı Zayıflatma Safsatası, Alakasız Amaç Safsatası, Konuyu Saptırma Safsatası

Saldırı Safsataları: Adam Karalama Safsatası, Niteliksel Adam Karalama, “Sen de” Safsatası, DolduruŐa Getirme Safsatası

Őaşırtma Safsataları: Devede Kulak Safsatası, Ya Siyah Ya Beyaz Safsatası, İspatlama Mecburiyeti Safsatası, Felaket Tellallığı Safsatası, İmalı Soru Safsatası, Çok Sorulu Safsata, Sınırlı Seçenek Safsatası

Tartışmalı Sebep Safsataları: Yanlış Sebep Safsatası, Öncesinde Safsatası, MüŐterek Etki, İhmal Edilebilir Neden Safsatası, Yanlış Yön Safsatası, KarmaŐık Nedenler Safsatası

İstatistiksel Hata Safsataları: Yetersiz Örnek Safsatası, Temsil Etmeyen Örnek Safsatası, Yanlış Benzetme Safsatası, Yok Sayma Safsatası, Sümen Altı Safsatası, Kumarbaz Safsatası

Otoriteye Başvurma Safsataları: Bir Bilen Safsatası, İrrasyonel Otorite Safsatası, İnanca Başvurma Safsatası, Ortak Tutuma Başvurma Safsatası, Grup Baskısı Safsatası, Faydacı

Safsata, Beğendirme Safsatası, Dayatma Safsatası, Mazruf Değil Zarf Safsatası, Genetik Safsatası

Duygulara Başvurma Safsataları: Tehdit Safsatası, Duygu Sömürüsü, Önyargılı Dil Safsatası, Mazeret Safsatası

Şimdi bu ana başlıklara dikkat ettiğimizde informel safsataların temel nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Anlama ilişkin belirsizlikler
- Karşılaştırma hataları
- Farklı kategorileri kıyaslama
- İddiaya değil, iddiayı dile getirene odaklanma
- Dikkat dağıtma
- Neden-sonuç bağlantılarının yanlış kurulması
- Otorite etkisi
- Düşüncelerden değil, duygulardan etkilenme

Verdiğimiz bu sınıflandırma, nihai bir safsata sınıflandırması ya da listesi değildir. Dediğimiz gibi, farklı başlıklar altında farklı türden sınıflandırmalar yapılabileceği gibi, her başlık altında bu başlığa uygun safsata türleri çoğaltılabilir. Ayrıca bazı safsata türleri de birden fazla başlık altında sıralanabilir.

Şimdi burda önemli olan, temel hatalı akıl yürütmeleri ve ana informel safsata türlerini ele almak ve bunları örneklendirerek, hem akademik literatürde hem de gündelik hayatta karşımıza çıkan iddia ve görüşleri bu doğrultuda denetleyebilmektir.

İnformel Safsata Türlerinin Örneklendirilmesi: Safsata türlerinden önemli olarak gördüklerimizi sıralayıp açıklayarak örneklendireceğiz. Bu noktada literatürdeki bütün safsataların üzerinde uzlaşmış Türkçe karşılıkları olmadığı için orijinal terimler de kullanılacak ve bunların bazılarının karşılıkları verilecektir.

İnformel Safsata Türleri:

İki anlamlılık:

Hiçbir kurgucu güvenilir değildir.

Bütün mimarlar kurgucudur (tasarımcıdır).

O halde hiçbir mimar güvenilir değildir.

Burada teknik olarak geçerli bir akıl yürütme var gibi görünse de, anlam olarak bir karışıklık söz konusudur. Dolayısıyla informel bir safsata söz konusudur. Kurgucu sözcüğü öncüllerde farklı anlamlarda kullanıldığından, çıkarılan sonuç geçerliliğini kaybetmektedir.

Deyim muğlaklığı (Amphibolia):

Bir ifade ya da deyim anlamının açık ve net bir şekilde verilmemesinden kaynaklanan safsata türüdür. Sözcüklerin akıl yürütmelerde belirsiz bir şekilde kullanılması ya da aynı iddia çerçevesinde net bir şekilde tanımlanmaması yoluyla oluşur.

Örnek: Eğer sistem çökerse, büyük bir ekonomik kriz baş gösterecektir.

Burada sistem sözcüğü muğlak bırakılmış, sistemden neyin kastedildiği net bir şekilde ortaya konulmamıştır. Hangi sistem? Ya da sistemin çökmesi ne anlama geliyor?

Birleştirme safsatası:

İki farklı özelliğin ortak bir özellik olarak birleştirilmesi yoluyla ortaya çıkan bir safsata türüdür.

Örnekler: A takımının bütün oyuncularını iyidir. O halde A takımı iyidir.

Bir kaplan insandan daha çok et yer. O halde bütün kaplanlar insanlardan daha çok et yer.

Atomlar renksizdir. Kediler atomlardan oluşur. O halde kediler renksizdir.

Tüm bu örneklerde birleştirme safsata söz konusudur. Tek tek bütün oyuncuların iyi olması ya da çoğunun iyi olması, bir takımı iyi bir takım yapmaz.

Bölme safsatası:

Genel için geçerli ortak bir özelliğin, geneli oluşturan parçalar için de geçerli olduğunun iddia edilmesi yoluyla oluşan safsata türüdür. Birleştirme safsatasının aksi bir durum söz konusudur.

Örnekler: Top yuvarlaktır. O halde topu oluşturan tüm atomlar yuvarlaktır.

Vurgu safsatası:

Bir deyim içinde geçen herhangi bir sözcüğün vurgulanması yoluyla, anlamın değiştirilmeye çalışılması yoluyla kendisini gösteren safsata biçimidir.

Örnekler: Sınıfta gülmeyin! (Hiçbir zaman sınıfta gülmeyin gibi bir anlam çıkıyor.)

Bugün az sinirli. (Sözü edilen kişi her gün çok sinirliymiş gibi bir anlam çıkıyor.)

Değersiz katkılarda bulundu.

İlineksel safsata:

İki terim arasında ilineksel bir bağ kurulması yoluyla ortaya çıkan safsata türüdür. Zorunlu olmayan bir bağın zorunluymuş gibi kullanılması söz konusudur.

Örnek: Bu köpek bir babadır ve sizindir. O halde bu köpek sizin babanızdır.

A dicto simpliciter a dictum sequendum quid:

Basit bir ilkenin bütüne uygulanmaya çalışılması yoluyla yapılan bir safsata türüdür. Yani özel bir genelleştirilmeye çalışılır. Yanlış genellemeler de bu gruba girer.

Örnekler: İnsülin şeker hastalarına iyi geliyor. O halde insülin herkese iyi gelebilir.

Tevrat'ta öldürmeyeceksin diyor. Fakat her durumdan bahsedilmiyor. Bunu istisnasız genel bir ilke olarak düşünemeyiz.

Argumentum ad ignoratiam elenchi (Gerçek savın göz ardı edilmesi, ilgisiz sonuç safsatası):

Örnek: Avukatın alkollü sürücüyü savunurken, sürücünün neden olduğu kazayı göz ardı ederek, alkolizmin bir hastalık olduğunu ve müvekkilinin de bndan mustarip olduğunu söylemesi.

Kopya çeken öğrencinin, suçlamayı göz ardı ederek herkesin kopya çektiğini söyleyerek kendisini savunması.

Argumentum ad hominem (Adam karalama safsatası):

Kişinin iddialarını ele almayı, kişiliğine yönelme yoluyla ortaya çıkan safsata türüdür.

Savı dile getirenin savlarına değil de, kişilik özelliklerine saldırarak savın çürütüldüğü kandırmacası şeklinde görülür.

Örnek: Sigara zararlıdır diyen birisine, ama sen de içiyorsun demek.

Partisini eleştiren gazeteciye, bizim partiyi sevmez, iyi bir adam değildir demek.

Politikacıların vaatleri için, oy almak için böyle konuşuyor demek.